

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0825U000241

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 14-01-2025

Статус: Запланована

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Ступак Аліна Віталіївна

2. Alina Stupak

Кваліфікація: д.філософ, 032

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-5178-498X

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 032

Назва наукової спеціальності: Історія та археологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Історія та археологія

Дата захисту: 28-02-2024

Спеціальність за освітою: 032 Історія та археологія

Місце роботи здобувача:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 4581

Повне найменування юридичної особи: Національний університет "Кієво-Могилянська академія"

Код за ЄДРПОУ: 16459396

Місцезнаходження: вул. Г. Сковороди, буд. 2, Київ, 04070, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Національний університет "Кієво-Могилянська академія"

Код за ЄДРПОУ: 16459396

Місцезнаходження: вул. Г. Сковороди, буд. 2, Київ, 04070, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 03, 03.19.21, 03.41, 03.09.21

Тема дисертації:

1. Господарство мисливських племен мезоліту та неоліту України за даними археозоології
2. Economy of the Mesolithic and Neolithic hunter tribes of Ukraine by the archaeozoological data

Реферат:

1. Ступак А.В. Господарство мисливських племен мезоліту та неоліту України за даними археозоології. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія». – Національний університет «Кієво-Могилянська академія», Київ, 2023. Племена мисливців-збирачів мезоліту та неоліту існували на теренах України не менше 7 тисяч років (10 – 4 тис. р. тому). Протягом ранніх та середніх етапів голоцену сформувалися різні моделі адаптацій до умов навколишнього середовища, з відповідними природному оточенню специфічними способами й засобами полювання та рибальства. У порівнянні із плейстоценовою епохою, на ранніх етапах голоцену різко збільшилась кількість лісів, в яких домінували нестадні копитні види тварин. Підвищення середньорічної температури в голоцені призвело до радикальної зміни об'єктів полювання на Європейському континенті та збільшенню видового різноманіття прісноводних риб (Маковієські 2003). Нові умови життя вимагали докорінних змін ведення привласнювального господарства у порівнянні з попередніми епохами. Господарство племен мезоліту та неоліту України вже

тривалий час є об'єктом зацікавлення багатьох фахівців, суміжних з археологією, дисциплін. Це дисертаційне дослідження присвячене реконструкції господарства мисливців збирачів мезоліту та неоліту України за допомогою даних і методів археозоології. Об'єктом дослідження археозоології є рештки тварин, полишені в якості кухонних та інших господарських відходів людьми попередніх історичних епох. В нашому випадку, первісними мисливцями та рибалками на своїх стоянках. Археозоологічні дослідження передбачають процедури визначення видового складу тварин поселень; розподілу кісткових решток за господарським призначенням – від фрагментів знарядь праці до їхніх заготовок; вивчення специфічних слідів використання продукції тваринного походження; стану збереженості кісткового матеріалу. Результати археозоологічних досліджень можуть дати відповіді на питання визначення основних промислових тварин тієї чи іншої мисливської спільноти, способи поведінки з продукцією тваринного походження, сезону функціонування поселення та організації господарського життя на поселенні. Тож матеріали археозоології є важливим джерелом вивчення первісного мисливсько-рибальського господарства. Історія залучення даних археозоології до інтерпретації археологічних джерел в Україні сягає початку ХХ століття (Підоплічко 1954; Рековець 2012). Першим дослідником який почав визначати кістки тварин з археологічних пам'яток був О. Браунер. Він працював з видовим визначенням решток коней з курганів півдня України (Браунер 1916). Розвиток уявлень про мезоліт та неоліт сприяє постановці нових завдань, які потребують вирішення. Багато археозоологічних досліджень обмежувалося складанням видового списку тварин, який дає поверхневі дані щодо господарства племен кам'яної доби. Відтак, актуальним є перегляд видового складу фауністичних залишків окремих поселень, узагальнення даних щодо археозоологічних колекцій пам'яток мезоліту та неоліту, які потенційно могли б розширити наші уявлення щодо моделі поведінки давніх мисливців з продукцією тваринного походження. Варто проаналізувати стан кісткових колекцій досліджень, спрямованих на визначення стану збереженості кісткового матеріалу та впливу на нього чинників природного та антропогенного характеру. Аналіз вікових категорій ссавців є корисним у визначенні сезону існування конкретного поселення. Аналіз репрезентації анатомічних елементів вказує на спосіб використання різних частин туші тварини в їжу. В окремих випадках, нестача другорядних за поживністю частин може вказувати на те, що тварину вполювали на великій відстані від табору, до якого доставляли лише найбільш поживні шматки туш тварин. Результати дисертаційного дослідження демонструють спільні та відмінні риси у моделях адаптацій мисливців та рибалок мезоліту та неоліту України. Подані дані щодо видового складу промислових тварин з опорних пам'яток мисливців мезоліту та неоліту регіону. Вони узагальнюють результати більш ніж сторічної історії вивчення фауни пам'яток раннього голоцену України. Ключові слова: Східна Європа, палеоліт, мезоліт, неоліт, енеоліт, кам'яна доба України, первісні мисливці та рибалки, теріофауна, археозоологія, доісторія, хронологія, історіографія.

2. Stupak A. V. Economy of the Mesolithic and Neolithic hunter tribes of Ukraine by the archaeozoological data. – Qualifying scientific work on the manuscript. Dissertation to obtain the scientific degree of Doctor of Philosophy in the field 03 “Humanities”, speciality 032 “History and archaeology”. – National University of Kyiv-Mohyla academy, Kyiv, 2023 Mesolithic and Neolithic hunter-gatherer tribes existed on the territory of Ukraine for at least 7 thousand years (10 – 4 thousand years ago). During the early and middle stages of the Holocene, various models of adaptation to environmental conditions were formed. They include a number of specific hunting and fishing methods and the yearly cycle of economic organization. Compared with the Pleistocene epoch, in the Holocene's early stages, the forest type of landscape increased. Nonherding ungulate species changed the large Pleistocene megafauna. The increase in average annual temperature in the Holocene led to increasing in the species diversity of freshwater fish (Makowiecki 2003). New living conditions demanded fundamental changes in the management of the appropriating economy compared to previous eras. The economy of the Mesolithic and Neolithic tribes of Ukraine was the object of interest of many specialists in disciplines related to archeology. This dissertation study is devoted to the reconstruction of the Mesolithic and Neolithic hunter-gatherer economy of Ukraine using the data and methods of archaeozoology. The object of archaeozoology research is the animal bones, that were left as kitchen waste by people of previous historical epochs. The topic of this thesis research is deal with Mesolithic and Neolithic time hunter-gatherer tribes. Archaeozoological research involves procedures for determining the species

composition; interpretation of bone remains distribution of according to their economic purpose; study of specific traces of the use on the bones; state of preservation of bone material. The results of archaeozoological research can provide to determine the main animals for hunting strategy, ways of behaving with animal production, the settlement seasonality, and other details of life and economic organization of the settlement. Therefore, the materials of archaeozoology are an important source for studying the primitive hunting and fishing economy. The history of usage of archaeozoological data for the interpretation of archaeological sources in Ukraine dates back to the beginning of the 20th century (Pidoplichko 1954; Rekovets 2012). O. Browner was one of the first researchers in Ukraine who starts to identify animal bones from archaeological sites. He worked with the species identification of the remains of horses from archaeological sites in southern Ukraine (Brauner 1916). There are a lot of scientific tasks dealing with Mesolithic and Neolithic times reconstructions that need to be solved. Many previous archaeozoological studies were limited to compiling a species list of animals. It is relevant to review the species composition of some settlements, generalize data on archaeozoological collections of Mesolithic and Neolithic sites, and expand our understanding of the behavior pattern of ancient hunters with products of animal origin. Analyzing the state of bone preservation helps with determining natural and anthropogenic factors. The analysis of age categories of mammals is useful in determining the seasonality of each settlement. Analysis of the representation of the anatomical elements indicates food using different parts of the animal body. In some cases, the lack of nutritionally minor elements may indicate that the animal was hunted at a long distance from the camp, and only the most nutritious parts of the animal carcasses were delivered to the camp. Different natural conditions of different natural and landscape zones of Ukraine led to development of four types of adaptation models of Mesolithic and Neolithic tribes. In Mesolithic and Neolithic periods of Ukraine, these adaptation models consists of forest hunters, hunters and fishermen of the banks of large rivers, hunters of the steppe zones, and hunters of mountain forests. The faunal composition from archaeological sites of different adaptation models has its own specificity. In particular, in species composition of animals, bone preservation, and the way of meat utilization. The data of ethnography complement our ideas about the economic life on Mesolithic and Neolithic settlements, ways of hunting and the use of products of animal origin. Key words: Eastern Europe, Paleolithic, Mesolithic, Neolithic, Eneolithic, Stone age of Ukraine, hunters and gatherers, teriofauna, archaeozoology, prehistory, chronology, historiography.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Kovalchuk, O., Gorobets, L., Veiber, A., Lukashov, D., Yanenko, V. 2018. Animal remains from Neolithic settlements of the Middle Dnieper area (Ukraine). *International Journal of Osteoarchaeology*, 28, p. 217-215. (Scopus)
- Stupak, A., Gorobets, L., Smagol, V., Zalizniak, L. 2022. Archaeozoological analysis of animal remains from the Mesolithic site of Kukrek Culture Ihren 8 (Ukraine). *Interdisciplinaria archaeologica*, XIII (1), с. 7-17. (Scopus)
- Вейбер, А. В. 2020. Постать Валентини Іванівни Бібікової в історії розвитку археозоології. *GEO&BIO (Вісник Національного науково-природничого музею)*, 19, с. 135-147.
- Ступак, А. В., Горбаненко, С. А. 2022. Головні віхи історії археозоологічних досліджень в Україні. *Археологія і давня історія України*, 2, с. 379-393.

- Вейбер, А., Горобець, Л. 2018. Аналіз археозоологічного матеріалу мезолітичної пам'ятки Огринь 8 за матеріалами п'ятого та восьмого жител. Магістеріум: археологічні студії, 70, с.

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Впровадження не планується

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Залізник Леонід Львович
2. Leonid Zalizniak

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.06

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-8924-8122

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національний університет "Кієво-Могилянська академія"

Код за ЄДРПОУ: 16459396

Місцезнаходження: вул. Г. Сковороди, буд. 2, Київ, 04070, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Шидловський Павло Сергійович
2. Pavlo Shydlovskii

Кваліфікація: к. і. н., доц., 07.00.02

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Код за ЄДРПОУ: 02070944

Місцезнаходження: вул. Володимирська, буд. 60, Київ, 01033, Україна

Форма власності:

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Сніжко Ірина Анатоліївна

2. Iruna Snizhko

Кваліфікація: к. і. н., доцент, 07.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-3856-9329

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Український державний університет залізничного транспорту

Код за ЄДРПОУ: 01116472

Місцезнаходження: майдан Фейербаха, буд. 7, Харків, Харківський р-н., 61050, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Піструїл Ігор Володимирович

2. Igor Pistruil

Кваліфікація: к. і. н., доц., 07.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-6193-1963

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Код за ЄДРПОУ: 23623471

Місцезнаходження: вул. 68 Десантників, буд. 10, Миколаїв, Миколаївський р-н., 54003, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Білинський Олег Олегович

2. Oleh Bilynskiy

Кваліфікація: к. і. н., доцент, 07.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-5821-5114

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національний університет "Киево-Могилянська академія"

Код за ЄДРПОУ: 16459396

Місцезнаходження: вул. Г. Сковороди, буд. 2, Київ, 04070, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради

Клочко Віктор Іванович

Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні

Клочко Віктор Іванович

Відповідальний за підготовку
облікових документів

Басенко Олена Едуардівна

Реєстратор

УкрІНТЕІ

Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності

Юрченко Тетяна Анатоліївна